

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ

ТИМОШИК МИХАЙЛО МОРОЗЕНКОВИЧ

УДК [330.131.7:658.014.1]:005.52](477)(043.3)

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Робота виконана в Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Фалович Володимир Андрійович,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя Міністерства освіти і
науки України, завідувач кафедри промислового
маркетингу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Грозний Ігор Сергійович,
ПВНЗ «Європейський університет»,
завідувач кафедри менеджменту та маркетингу

кандидат економічних наук, доцент
Миколайчук Ірина Павлівна
Київський національний торговельно-економічний
університет Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри менеджменту

Захист відбудеться «12» квітня 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.052.05 Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за адресою: м. Тернопіль, вул. Білогірська, 50, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за адресою: м. Тернопіль, вул. Руська, 56.

Автореферат розісланий «11» березня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Мельник Л.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. Високий рівень динамічності та невизначеності зовнішніх умов провадження економічної діяльності зумовлює посилення впливу негативних чинників на підприємства, наслідком якого може бути не лише погіршення фінансово-економічного стану, а й розвиток кризових явищ. Процес розроблення та реалізації антикризових заходів пов'язаний з більшою кількістю негативних чинників і є набагато чутливішим до їхнього впливу. Дія окремих з них може не лише поглибити кризу, але й сформувавши умови, за яких подальша реалізація антикризових заходів стає неможливою, і єдиним варіантом залишається ліквідація підприємства. У зв'язку з цим важливим є питання ідентифікації чинників негативного впливу на підприємство на всіх етапах антикризового управління, оцінювання рівня їхнього впливу та розмежування на ризики і загрози з метою формування інформаційної бази для розроблення адекватних управлінських рішень щодо попередження чи послаблення їхньої дії.

Питання управління ризиками та попередження загроз достатньо широко охоплені в наукових працях. Вагомий внесок у дослідження ризиків підприємницької діяльності зробили такі науковці: Б. М. Андрушків, В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко, В. Л. Дикань, Т. В. Ковальова, В. В. Козик, О. Є. Кузьмін, В. В. Лук'янова, В. В. Стадник, В. А. Паляниця, В. П. Мартиненко, Н. Ю. Подольчак, Н. Ю. Мариненко, Н. Б. Кирич, І. С. Гуцал, В. А. Фалович, І. С. Грозний, І. П. Миколайчук та інші.

Але відсутність однозначного трактування ризиків і загроз та чіткого їхнього розмежування ускладнює процес діагностування впливу негативних чинників та їхнього врахування в управлінській діяльності в умовах кризи і за її відсутності. Потребують удосконалення класифікація ризиків та технологія виявлення чинників негативного впливу в умовах ефективного управління підприємством. У доробках вчених невирішеним залишається питання побудови моделі для кількісного оцінювання ризиків та формування системи управління ризиками підприємства. Необхідність розв'язання цих проблем і зумовлює вибір теми дисертації, встановлення її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності з планами науково-дослідних робіт Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя ВК 54-16 «Маркетингові стратегії розвитку підприємства автомобілебудівної промисловості» (номер держреєстрації 0116U000408), у рамках якої запропоновано модель організаційного забезпечення управління ризиками на промисловому підприємстві та держбюджетної кафедральної теми ВК 60-17 «Інноваційні, безпекові та ресурсні засади удосконалення управління підприємствами в умовах економічних реформ виробничої та соціогуманітарної сфер» (номер держреєстрації 0117U004676), де автором розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ризиків промислового підприємства в різних умовах функціонування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування та розробка теоретичних, науково-методичних та практичних

рекомендацій з формування системи управління ризиками промислових підприємств.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розвинути понятійний апарат теорії управління та теорії ризиків;
- розробити науково-методичний підхід до оцінювання ризиків промислового підприємства в різних умовах функціонування;
- запропонувати концептуальні положення формування системи управління ризиками на промислових підприємствах;
- удосконалити науково-методичний підхід щодо цілеорієнтованої оптимізації ризиків промислових підприємств;
- удосконалити науково-методичний підхід до вибору оптимальної стратегії виведення нового товару на ринок на базі статистичного методу;
- розвинути науково-методичний підхід до оптимізації ризиків на промислових підприємствах;
- розвинути технологію покращення організаційного забезпечення системи управління ризиками промислових підприємств;

Об'єктом дослідження є процеси формування системи управління ризиками промислових підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методичні, практичні положення, методи і моделі функціонування системи управління ризиками промислових підприємств.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять роботи вітчизняних і зарубіжних учених у сфері управління ризиками промислових підприємств.

У роботі використано сукупність загальнонаукових і прикладних методів дослідження: *діалектичного пізнання, дедуції та індукції* – для постановки проблем дослідження, вивчення та деталізації об'єкта дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4); *морфологічного аналізу* – при уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження (підрозділ 1.1); *абстрактно-логічного підходу* – при теоретичному узагальненні та формулюванні висновків (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3); *статистичного аналізу* – при виявленні основних ризиків розвитку підприємств машинобудування України та особливостей розвитку промислових підприємств (підрозділ 1.3); *функціонального синтезу* – при формуванні концептуальних засад управління ризиками промислових підприємств (підрозділ 1.4); *ситуаційного, системного, синергетичного та ієрархічного підходу* – при розробці та реалізації науково-методичних підходів до формування системи управління ризиками промислових підприємств (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *економіко-математичного моделювання* – при розробці підходів та моделей управління ризиками промислового підприємства та оцінювання впливу складових системи управління ризиками на реалізацію проектів розвитку промислового підприємства (підрозділ 2.3); *експериментальний* – для апробації та інформаційного забезпечення удосконалених концептуальних положень формування системи управління ризиками промислового підприємства (підрозділ 3.3).

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України з питань регулювання та розвитку підприємницької діяльності; статистичні дані Державної служби статистики України; звітність та первинна документація промислових підприємств України; річна бухгалтерська та оперативна звітність машинобудівних підприємств України; фахові видання, матеріали науково-практичних конференцій, дані мережі Інтернет. Економічні розрахунки здійснені шляхом використання сучасних методик і комп'ютерних технологій обробки статистичних матеріалів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретичних, науково-методичних, методико-прикладних основ управління ризиками промислових підприємств, що забезпечило одержання таких основних наукових положень:

вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ризиків промислового підприємства в різних умовах функціонування, який базується на оцінці кількісних та якісних характеристик ризику, враховує особливості функціонування промислового підприємства в умовах звичайної діяльності, кризи або розвитку та використання якого забезпечує керівництво промислового підприємства інформацією, необхідною для розробки управлінських рішень з метою мінімізації ризиків;

удосконалено:

- концептуальні положення формування системи управління ризиками на промислових підприємствах, які на відміну від існуючих, базуються на блочно-ієрархічному підході до побудови, що виражається в декомпозиції складових методів, інструментів та моделей оцінки, аналізу, оптимізації та компенсації ризиків, що забезпечує прийняття максимально апроксимативних управлінських рішень з нівелювання наслідків настання подій, що робить ризики керованими;

- науково-методичний підхід щодо цілеорієнтованої оптимізації ризиків промислового підприємства, який на відміну від існуючого, базується на комплексі моделей співставлення цілей підприємства з умовами функціонування, співставлення наявних ресурсів з потребами та вибору методів управління ризиками відповідно обмеженням за цілями та ресурсами. Використання розробленого науково-методичного підходу дає можливість підприємству обрати найбільш ефективні методи з управління ризиками;

- науково-методичний підхід до вибору оптимальної стратегії виведення нового товару на ринок на базі статистичного методу, в основі підходу, на відміну від існуючого, лежить оцінка критеріїв, що характеризують управлінські рішення, які найкращим чином забезпечують досягнення максимального виграшу для промислового підприємства в умовах ризику та невизначеності моменту початку конкурентної боротьби;

набули подальшого розвитку:

- науково-методичний підхід до оптимізації ризиків на промисловому підприємстві, що зводиться до вибору найкращих стратегій управління ризиками з альтернативних при встановлених обмеженнях за часом та вартістю реалізації, в основі якого лежить модель динамічного програмування, що

дозволяє визначити оптимальну комбінацію прийнятних стратегій управління ризиками (відмова, зниження, передача, прийняття або часткова реалізація), сукупна очікувана корисність яких від впровадження є максимальною;

- модель організаційного забезпечення управління ризиками на промисловому підприємстві, що регламентує розподіл відповідальності та повноважень між суб'єктами управління ризиками, методи їх комунікації та взаємодії в повному циклі керування ризиками: від ідентифікації загроз до контролю результативності впроваджених заходів з компенсації негативного впливу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження для підприємства полягає у можливості використання запропонованих концептуальних положень формування системи управління ризиками промислових підприємств, які структуровано за організаційним, інструментальним та результативним рівнями, що дає можливість мінімізувати ризики та реалізувати потенційні можливості розвитку промислового підприємства, підвищити рівень його якості та ефективності.

Практичну значимість результатів дисертації визначають можливості формування системи управління ризиками промислових підприємств та пов'язані з цим поліпшення результатів їх фінансово-господарської діяльності.

Основні результати дослідження знайшли практичне застосування у діяльності таких підприємств: АТ «ТРЗ «Оріон» (довідка від 5.01.19 №32), ТДВ «Булат» (довідка від 10.01.19 №21), Підволочиська селищна рада ОТГ (довідка від 14.02.19 № 01-175/12-03), Збаразька міська рада (довідка від 4.02.19 №3), Монастириська міська рада (довідка від 17.01.2019 №4), ТОВ «Тервіконпласт» (довідка від 16.01.2019 №7), ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш» (довідка від 03.02.2018 №032/211), ТОВ «СЕ Борднетце-Україна» (довідка від 11.01.2019 16/13-2700).

Висновки та пропозиції дисертанта враховані у роботі Департаменту економічного розвитку і торгівлі Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка від 20.12.2018 №06/19-1330).

Основні теоретичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя при викладанні дисциплін: «Маркетингове моделювання», «Товарна інноваційна політика», «Конкурентоспроможність підприємства» (довідка від 31.01.2019 №2/28-275).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до вирішення актуального наукового завдання з розвитку теоретичних положень, розробки науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування системи управління ризиками промислових підприємств. Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержано автором самостійно. Із наукових праць, підготовлених у співавторстві, використано тільки матеріали, які належать автору особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження доповідалися та отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: Всеукраїнська науково-практична конференція «Державне управління в контексті адміністративної реформи» (Маріуполь, 2015), VIII International Scientific Conference (Тайланд, м. Бангкок, 2018); Всеукраїнська науково-практична конференція «Державне управління в контексті адміністративної реформи» (м. Маріуполь, 2017), XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти» (м. Київ, 2018); III Міжнародна науково-практична конференція (м. Запоріжжя, 12.05.2018).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційної роботи викладено у 14 наукових працях, з них: 9 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 4 публікації включені до міжнародних наукометричних баз даних), 5 тез доповідей за матеріалами конференцій та в одній колективній монографії. Загальний обсяг публікацій – 4,05 друк. арк. (особисто автору належить 3,64 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 223 найменувань, 5 додатків. Загальний обсяг роботи становить 189 сторінок, із них 155 сторінки займає основний текст. Робота містить 8 рисунків та 37 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі «**Теоретико-методичні аспекти формування системи управління ризиками промислових підприємств**» розглянуто сутність управління ризиками промислового підприємства, досліджено класифікацію, форми та види ризиків діяльності підприємств промисловості, опрацьовано концептуальні положення управління ризиками промислових підприємств за сучасних умов господарювання.

Динамічність мінливого зовнішнього середовища, складність умов функціонування вітчизняних промислових підприємств на сучасному етапі, брак власних коштів та майже відсутня державна підтримка з розвитку виробничих процесів робить звичайні ризики, що притаманні будь-якому господарюючому суб'єкту максимально загрозливими для функціонування. Дана проблема підсилюється відсутністю адекватного сучасним реаліям управлінського інструментарію з знешкодження дестабілізуючих факторів, своєчасного їх виявлення, ідентифікації, оцінювання та коригування.

Нестабільна економіко-політична ситуація в країні останніх років мала різний вплив на діяльність промислових підприємств. Метою діяльності багатьох з них було підтримання поточних виробничих процесів, досягнення та утримання економіко-виробничих показників докризових років. Велика частка інших промислових підприємств опинилися в кризовому становищі, що було

викликано переорієнтацією ринків збуту, втрата постійних постачальників матеріалів та сировини, припинення співпраці з багатьма контрагентами ринку СНД та ін. Проте, була й невелика частка підприємств промисловості, керівництво яких акумулювало ресурси та впроваджувало проекти розвитку в умовах кризи, що безпосередньо матиме вираження в отриманні конкурентних переваг в посткризовий період. Так чи інакше, незалежно від стану, в якому знаходиться підприємство та мети його діяльності: підтримання поточних виробничих процесів; вихід з кризи; впровадження проектів розвитку; в будь-якому випадку такій діяльності притаманні певні ризики, управління якими стає на сьогоднішній день одним з пріоритетних завдань стратегічного менеджменту.

На основі проведення діалектичного аналізу понять «ризик», «управління ризиками» запропоновано визначення поняття «управління ризиками промислового підприємства», під яким слід розуміти процес виявлення, ідентифікації, оцінки та на цій основі оптимізації ризиків діяльності підприємства в залежності від цілей діяльності: підтримка поточного рівня функціонування, впровадження заходів з нівелювання впливу та наслідків кризи або в умовах використання сприятливих можливостей для розвитку. Проведений аналіз існуючих видів ризиків та їх згруповань дозволив виокремити їх основні переваги та обмеження, що стали основою для розробки класифікації, згідно якої запропоновано ділити ризики на зовнішні: ризики, пов'язані з діяльністю конкурентів, державної влади, ринком праці, залученням інвестиційного капіталу, науково-технічним прогресом, ринкові ризики; внутрішні ризики: ризики, пов'язані з комерційною діяльністю підприємства, виробничою, кадровою, матеріальним забезпеченням, управлінською та фінансовою діяльністю промислового підприємства.

У процесі дослідження проаналізовано існуючі методи і підходи управління ризиками на підприємстві та зроблено висновок, що частина з них відображає лише деякі аспекти управління ризиками в тій чи іншій сфері (збутова, фінансова, логістична діяльність), інша частина побудована на принципах міжнародних стандартів управління ризиками, що не відображає специфіки діяльності вітчизняних промислових підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища, що в нашій країні носить вкрай високий рівень загрози для функціонування підприємства. Для підвищення стійкості функціонування промислового підприємства й підвищення ефективності управління змінами та адаптацією в роботі запропоновано блочно-ієрархічний підхід до побудови концептуальних положень управління ризиками на промисловому підприємстві, що виражається в декомпозиції складових методів, інструментів та моделей оцінки, аналізу, оптимізації та компенсації ризиків, що забезпечує прийняття максимально апроксимативних управлінських рішень з нівелювання наслідків настання подій, що робить ризики керованими (рис. 1).

В результаті успішного впровадження розроблених методів, моделей та інструментів управління ризиками на промисловому підприємстві очікується досягнення: підвищення стійкості функціонування промислового підприємства за різних умов функціонування; підвищення ефективності управління змінами та адаптацією промислового підприємства.

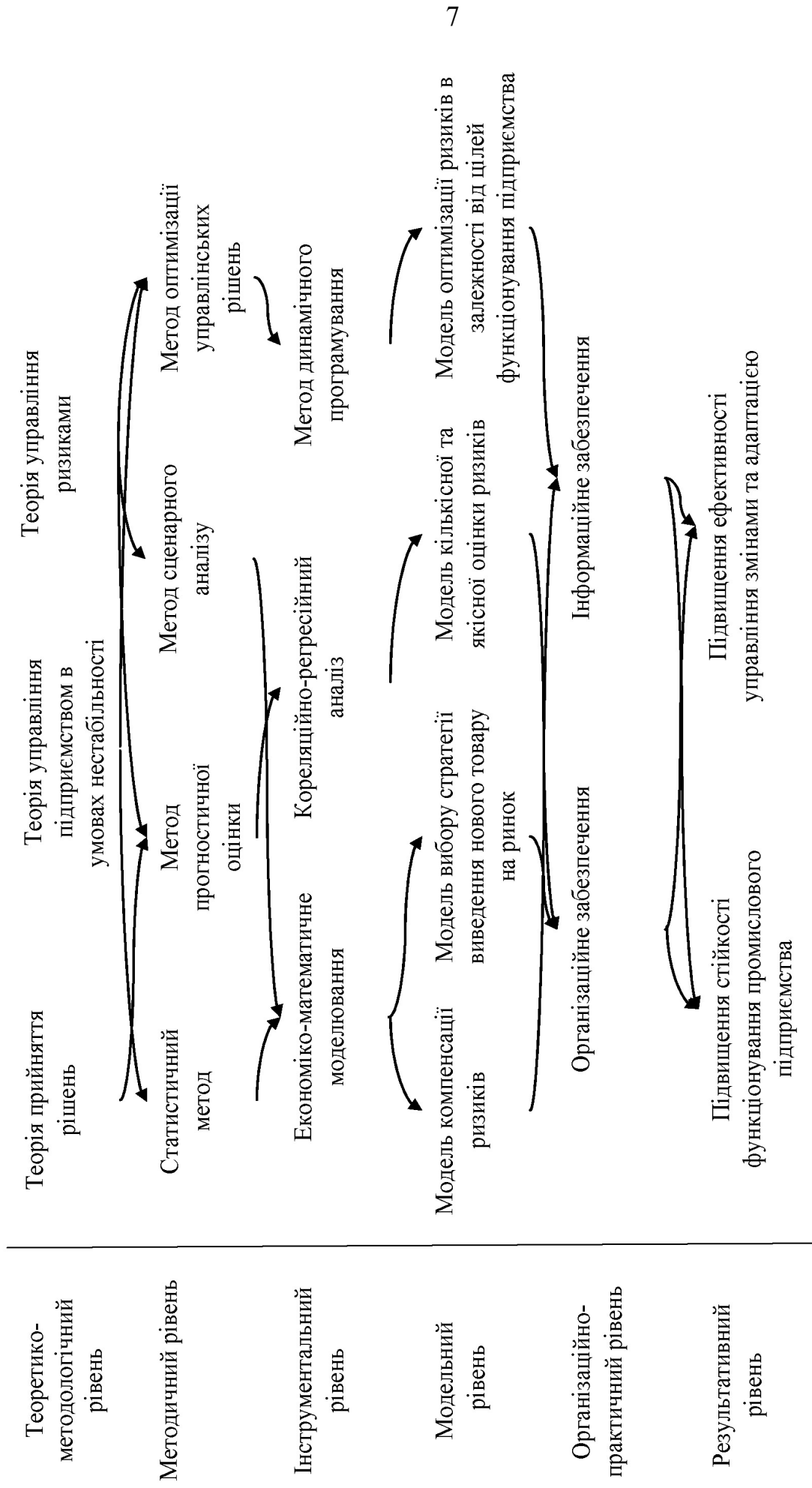

Рис. 1. Відображення концептуальних положень управління ризиками на промисловому підприємстві

У другому розділі «Аналізування методичного інструментарію щодо оцінювання ефективності управління ризиками промислових підприємств» розроблено науково-методичний підхід щодо цілеорієнтованої оптимізації ризиків промислового підприємства, досліджено особливості оптимізації розподілу ризиків промислового підприємства при встановлених обмеженнях, запропоновано підхід до оцінювання ризиків промислових підприємств в різних умовах функціонування.

При управлінні ризиками промислового підприємства слід враховувати, що в різних умовах підходи щодо оптимізації ризиків та щодо допустимих розмірів та ймовірностей цих ризиків можуть відрізнятись. Той ризик, що є неприйнятним в звичайних умовах функціонування промислового підприємства, може бути цілком допустимим в умовах антикризового управління, коли підприємство має погоджуватись на ризиковані стратегії та обирати між поганим та дуже поганим.

Тому управління ризиками промислового підприємства має враховувати поточні умови, в яких здійснюється його функціонування та базуватись на встановлених власниками та керівниками підприємства цілях. Крім того, різні умови функціонування промислового підприємства ставлять різні цілі. Таким чином, оптимізація ризиків промислового підприємства має бути цілеорієнтованою. При управлінні ризиками промислового підприємства система оптимізації ризиків промислового підприємства отримує потрібні первинні дані з системи оцінювання ризиків та системи цілепокладання (рис.2).

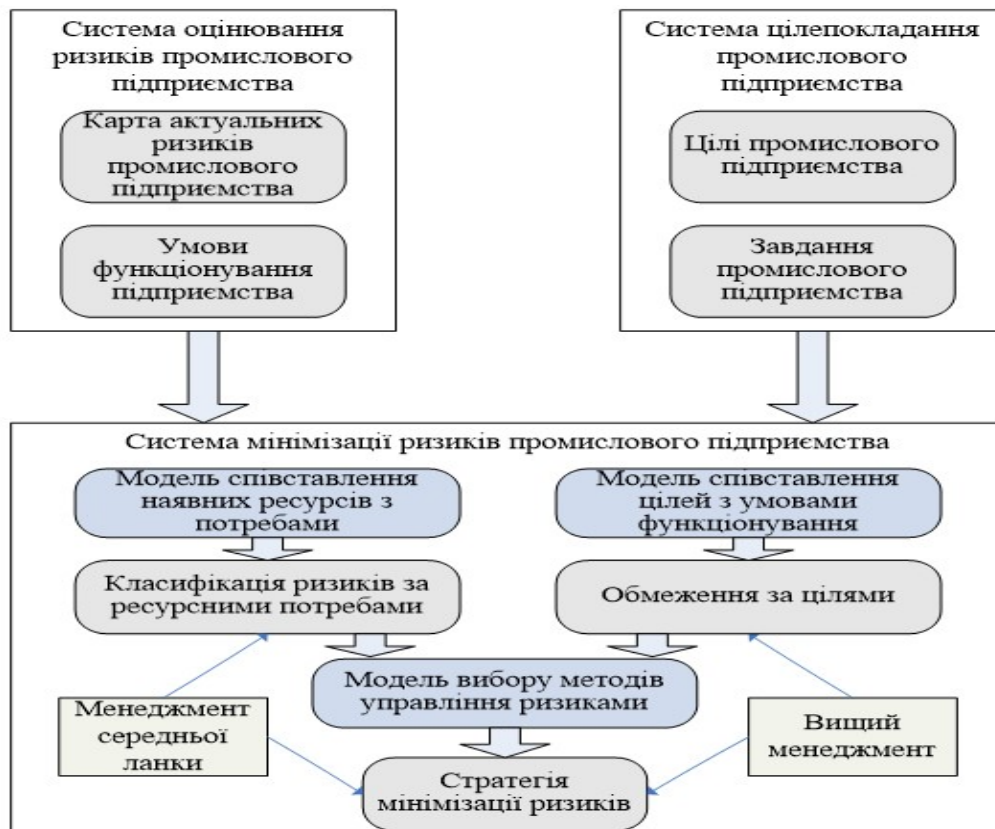

Рис. 2. Структура управління ризиками промислового підприємства в різних умовах функціонування

Оптимізація ризиків здійснюється з використанням трьох моделей обробки первісних даних, які забезпечують формалізовану обробку та обґрунтування висновків щодо заходів з оптимізації ризиків: модель співставлення цілей підприємства з умовами функціонування та типовими ризиками для цих умов; модель співставлення наявних ресурсів з потребами та результатами завдань; модель вибору методів управління ризиками.

В результаті пересічення нечітких множин «недопустиме відхилення» та «допустимий ризик» можна отримати нечітку множину, що відображає обмеження за цілями. Для кожного з видів функціонування промислового підприємства здійснюється своє пересічення. Таким чином, в загальному вигляді модель співставлення цілей з умовами функціонування та типовими ризиками для цих умов має вигляд:

$$\Omega^O = \Omega^R \cap \Omega^G, \quad (1)$$

$$\mu^O = \min(\mu^R, \mu^G), \quad (2)$$

$$\mu^R = \mu^R(y, c, d) \quad (3)$$

$$\mu^G = \mu^G(x, a, b) \quad (4)$$

де Ω^O – нечітка множина, що обмежує простір можливих рішень за цілями та ризиками; Ω^R – нечітка множина «допустимий ризик»; Ω^G – нечітка множина «недопустиме відхилення»; y – вплив ризику на відхилення фактичного цільового показника від запланованого; x – відхилення фактичного цільового показника від запланованого, де для умов звичайного розвитку цільовим показником є рентабельність, для умов розвитку – прибуток або обсяг реалізації, для умов кризи – поточна ліквідність; $\mu^G(x, a, b)$ – функція приналежності лінгвістичної змінної «недопустиме відхилення»; $\mu^R(y, c, d)$ – функція приналежності лінгвістичної змінної «допустимий ризик».

Для випадку багатьох ризиків та цілей нечіткі множини Ω^G та Ω^R можуть мати по декілька змінних, що відповідають різним цілям та різним ризикам. Графічне представлення варіанту перетину нечітких множин, коли існує один ризик та одна ціль наведено на рис. 3, де заштрихована область є областю допустимих рішень при управлінні ризиками в різних умовах функціонування промислового підприємства.

Таким чином, модель співставлення цілей з умовами функціонування та типовими ризиками для цих умов дає можливість визначити обмеження, за якими управлінські рішення мають занадто великі ризики або є неприпустимими з погляду досягнення глобальних цілей промислового підприємства.

Модель співставлення наявних ресурсів з потребами забезпечує класифікацію ризиків у залежності від необхідних для їх оптимізації ресурсів та розмірів втрат від цих ризиків. Модель будується на припущенні, що кожне завдання, яке має виконати промислове підприємство, може мати негативні

сценарії реалізації, що несуть в собі ризики прямих грошових втрат або перебільшення витрат різних видів ресурсів, які потрібні для виконання завдання.

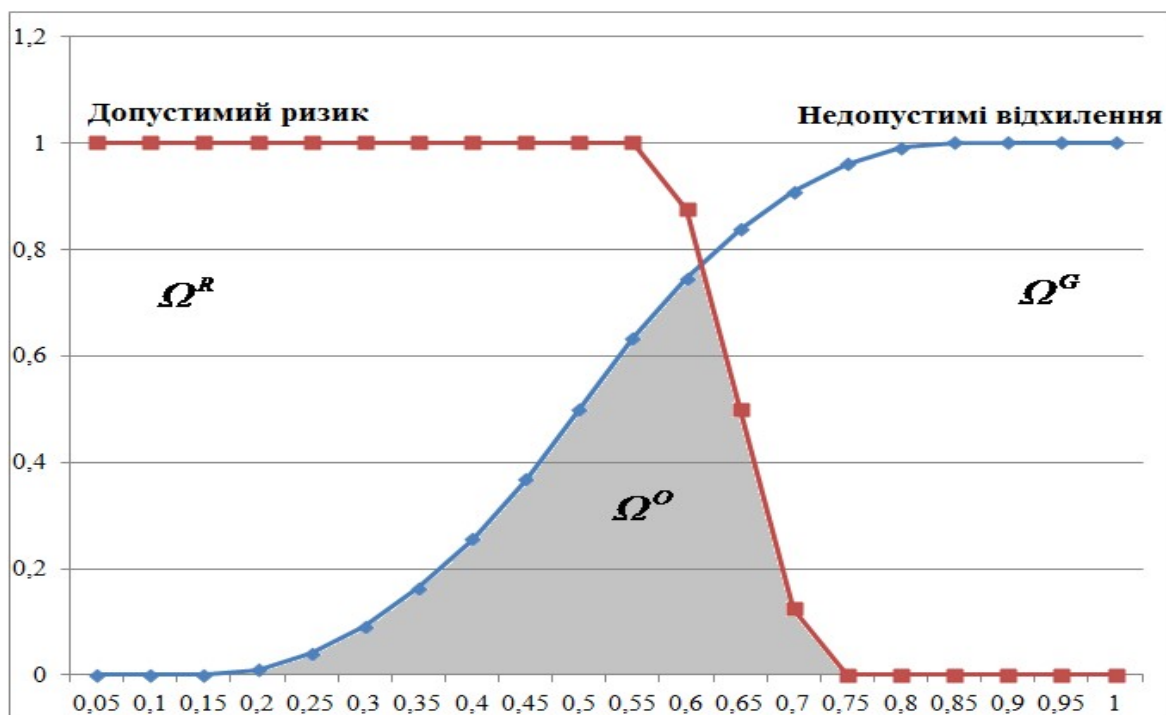

Рис. 3. Графічне представлення перетину нечітких множин «допустимий ризик» та «недопустимі відхилення»

Завданням оптимізації ризиків на промисловому підприємстві є визначення, який саме метод управління є найбільш доцільним з врахуванням поточних умов функціонування підприємства, його цілей та наявних ресурсів. Для цього здійснюється оптимізація за критерієм максимізації ефекту від досягнення цілей промислового підприємства з одночасним обмеженням за розміром ризиків та за типами ризиків, які підприємство може обробити. Максимізація ефекту від досягнення цілей здійснюється в розрізі завдань, які розшифровують цілі промислового підприємства. Для цього використовується цільова функція:

$$\sum_{m \in M} \left(F_m - \sum_{u=1}^4 (b_{u,m} \cdot L_{u,m}) \right) \rightarrow \max, \quad (5)$$

де F_m – економічний ефект від виконання m -го завдання промислового підприємства; $b_{u,m}$ – логічна змінна, яка приймає значення 0 або 1 в залежності від того, чи доцільним є використання u -го виду управління ризиками для m -го завдання; $L_{u,m}$ – витрати на реалізацію u -го виду управління ризиками для m -го завдання; u – індекс виду управління ризикам, де 1 – ухилення, 2 – диверсифікація, 3 – локалізація, 4 – компенсація.

Таким чином, використання запропонованої моделі вибору методів управління ризиками на підставі встановлених обмежень за цілями та

класифікації ризиків за ресурсними потребами дає можливість обрати промислового підприємству найбільш вигідну програму при управлінні ризиками при досягненні його цілей.

Діяльність великих промислових підприємств охоплює багато сфер, що взаємодіють як єдиний збалансований організм. Одночасно, на одному підприємстві може відбуватись впровадження проектів розвитку в виробничій сфері, реалізація антикризових заходів в фінансовій сфері, підтримання поточного рівня діяльності в кадровій сфері та ін. Різноманітність завдань, що ставляться перед керівниками окремих підрозділів промислового підприємства обумовлює виникнення такої проблеми як оптимальний розподіл ризику при впровадженні чи реалізації тих чи інших проектів стратегічного або антикризового характеру. Вирішення такого завдання з оптимізації ризиків зводиться до пошуку найоптимальнішого набору управлінських рішень з керування ризиками. Можна виділити найбільш поширені види таких рішень на стратегічному рівні: відмова від ризику; зниження ризику; передача ризику стороннім організаціям; прийняття ризику.

Застосування таких стратегій в «чистому» виді не завжди зустрічається на практиці діяльності промислових підприємств. Найчастіше такі види стратегій зустрічаються у «змішаному» вигляді, коли відмова, зниження, передача або прийняття ризику відбувається частково. Тому вибір саме оптимальних стратегій управління ризиком в чистому або змішаному вигляді, сукупна корисність яких давала б максимальний результат при встановлених фінансових обмеженнях на реалізацію заходів з мінімізації впливу ризиків є актуальним завданням. Для визначення оптимальної комбінації прийнятних стратегій управління ризиками (відмова, зниження, передача, прийняття або часткова реалізація), сукупна очікувана корисність яких від впровадження є максимальною, в роботі запропоновано підхід оптимізації ризиків на промислового підприємстві, що зводиться до вибору найкращих стратегій управління ризиками з альтернативних при встановлених обмеженнях за часом та вартістю реалізації, в основі якого лежить модель динамічного програмування.

Діяльність промислового підприємства, особливо в нестабільних економіках пострадянських країн, завжди містить в собі ризик втрат через негативні наслідки прийнятих рішень або здійснених заходів, що потребує використання інструментів для управління ризиками. Але діяльність промислового підприємства має різні аспекти в залежності від цілей та зовнішніх умов. Можна відокремити три основні види умов функціонування промислового підприємства: звичайна діяльність, коли промислове підприємство має за ціль виробництво та реалізацію продукції для отримання прибутку, тобто, в термінах теорії систем, підтримується гомеостаз; діяльність в умовах кризи, коли існування підприємства знаходиться під загрозою, що вимагає здійснення антикризових заходів; діяльність для розвитку, коли промислове підприємство реалізує стратегію розвитку або розширення.

Кожен з цих видів діяльності має свої особливості виникнення ризиків та відповідних втрат від реалізації негативних сценаріїв розвитку подій.

Відповідно, кожен з видів умов функціонування промислового підприємства потребує спеціалізованих інструментів для оцінювання своїх специфічних ризиків.

Тому система оцінювання ризиків промислового підприємства має задовольняти таким принципам: бути універсальною та забезпечувати можливість оцінювати будь-які види ризиків, що можуть виникнути при функціонуванні промислового підприємства; мати адаптаційні властивості щодо глибини здійснення аналізу та оцінки ризиків у залежності від загрози, яку становлять ризики, що оцінюються; надавати обґрунтування розміру очікуваних ризиків та можливих негативних наслідків при їх реалізації.

Структура системи оцінювання ризиків промислового підприємства, яка відповідає встановленим принципам наведена на рис. 4. Оцінювання ризиків пропонується здійснювати шляхом кількісного та якісного аналізу. При якісному аналізі встановлюється, на яку саме сферу промислового підприємства або скоуп розповсюджується ризик, які чинники впливу пов'язані з його виникненням, які стейкхолдери або зацікавлені особи можуть здійснювати додаткові впливи на ймовірність та розмір ризику. Кількісний аналіз ризиків дає можливість встановити їх ієрархію (шляхом декомпозиції ризиків до рівня елементарних подій), оцінити розмір втрат та ймовірність настання події ризику.

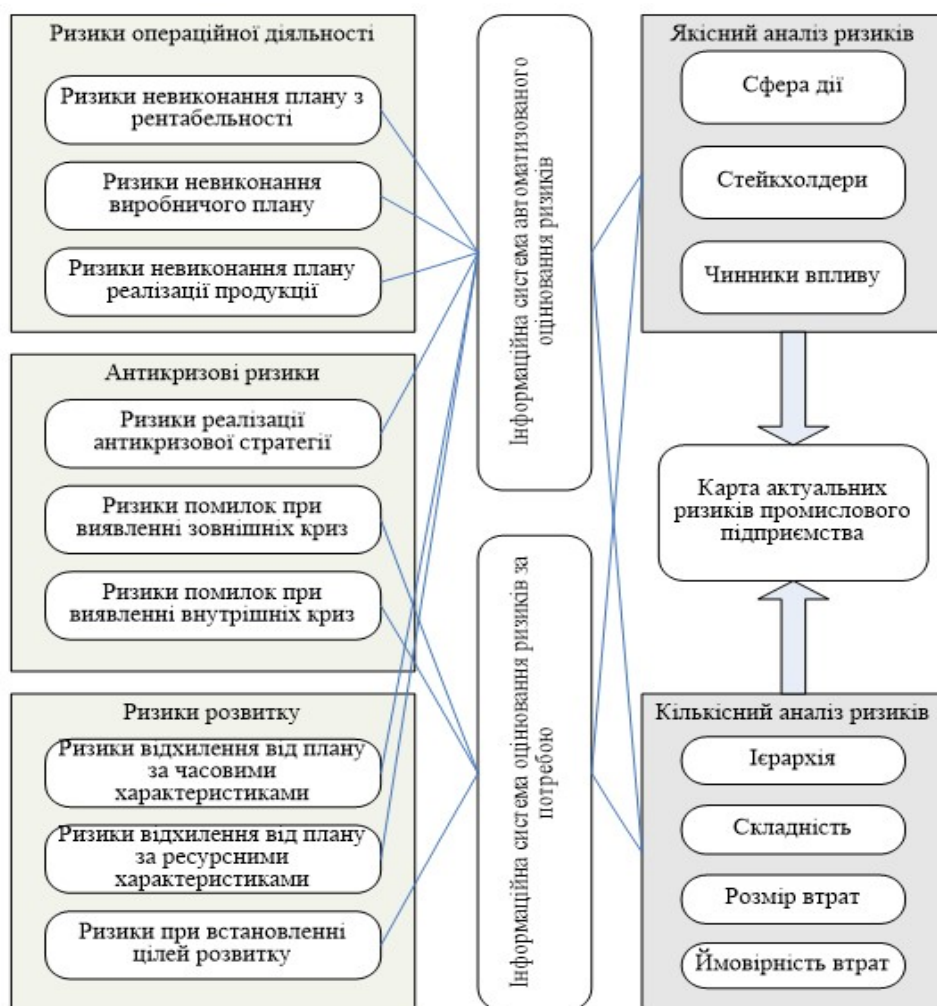

Рис. 4. Система оцінювання ризиків промислового підприємства

Результатом якісного та кількісного аналізу ризику є карта актуальних ризиків промислового підприємства, в якій наведено усі вищезазначені характеристики ризиків, що мають місце при тих умовах функціонування, яких здійснює промислове підприємство.

Для розрахунку ризику пропонується використовувати ієрархічне дерево ризиків, яке відображає ймовірності подій та їх наслідки через математичне очікування, а також відношення між математичним очікуванням усіх подій та негативних подій:

$$\begin{aligned} R_i^s &= \frac{\widehat{R}_i^s}{\widetilde{R}_i^s}, \\ R_i^{+s} &= \frac{\widehat{R}_i^s}{\overline{R}_i^s}, \\ R_i^{-s} &= \frac{\widetilde{R}_i^s}{\overline{R}_i^s}, \end{aligned} \quad (6)$$

$$\widetilde{R}_i^s = \sum_{q \in \widehat{Q}^i} v_q^{s+1} \cdot \overline{R}_q^{s+1},$$

$$\widehat{R}_i^s = \sum_{q \in \widehat{Q}^i} v_q^{s+1} \cdot \overline{R}_q^{s+1},$$

$$\overline{R}_i^s = \sum_{q \in Q^i} v_q^{s+1} \cdot \overline{R}_q^{s+1},$$

де R_i^s – оцінка і-го ризику s-го рівня в аспекті відношення втрат та вигод; \widehat{R}_i^s – оцінка наслідків лише позитивних варіантів подій і-го ризику s-го рівня; \widetilde{R}_i^s – оцінка наслідків лише негативних варіантів подій і-го ризику s-го рівня; \overline{R}_i^s – математичне очікування наслідків і-го ризику s-го рівня; R_i^{+s} – оцінка і-го ризику s-го рівня в аспекті відношення вигод та математичного очікування ризику; R_i^{-s} – оцінка і-го ризику s-го рівня в аспекті відношення втрат та математичного очікування ризику; v_q^{s+1} – ймовірність q-го ризику s+1-го рівня; \overline{R}_q^{s+1} – математичне очікування наслідків q-го ризику s+1-го рівня; Q^i – множина усіх наслідків і-го ризику; \widehat{Q}^i – множина усіх позитивних наслідків і-го ризику; \widetilde{Q}^i – множина усіх негативних наслідків і-го ризику.

Для кожного ризику розглядаються його події або нижчі за ієрархією ризику. Наприклад, на ризик невиконання виробничого плану має вплив надійність постачальників, причому цей ризик складається з ризиків за кожним з постачальників. У свою чергу, ризик невиконання контракту кожного постачальника має розмір втрат у випадку такого невиконання та ймовірність цієї події.

У третьому розділі «**Організаційно-економічний механізм системи управління ризиками в умовах розвитку промислових підприємств**»

запропоновано методичні підходи та рекомендації, що дозволяють ефективно реалізовувати управління ризиками на промисловому підприємстві за рахунок організаційного забезпечення, прийняття рішень з управління ризиками промислового підприємства на основі їх комплексної оцінки та при виведенні нового товару на ринок в умовах ризику та невизначеності.

Визначено, що для чіткої реалізації управління ризиками промислового підприємства в розпорядженні керівництва мають бути відповідні методи та засоби регламентації взаємодії працівників з інструментами управління ризиками та між собою в процесі розробки та узгодження управлінських рішень щодо керування ризиками, їх виявлення, ідентифікації та мінімізації впливу.

Для ефективного управління ризиками в повному циклі їх прояву від ідентифікації загроз до контролю результативності впроваджених заходів з компенсації негативного впливу в дослідженні розроблено організаційне забезпечення управління ризиками на промисловому підприємстві, що регламентує розподіл відповідальності та повноважень між суб'єктами управління ризиками, методи їх комунікації та взаємодії.

Одним з найважливіших етапів реалізації стратегії розвитку промислового підприємства є етап виведення нового товару на ринок. Складність даного етапу полягає в правильній оцінці сприятливого моменту для виходу на ринок та представлення нового товару, особливо, коли в оточенні підприємства є достатня кількість підприємств-конкурентів, що виробляють аналогічний за характеристиками продукт з орієнтацією на одних і тих самих споживачів, їх вподобання, очікування, доход та обсяги споживання. Не дивлячись на провідні технології, що дозволяють отримати найбільш повну характеристику про товар, що виробляє конкурент, не завжди можна визначити чи буде він гірший або кращий за сукупними властивостями за власний товар. З даного питання починається розгляд супроводжуючих ризиків при виведенні нового товару на ринок, головні з яких зводяться до ризику втрати сприятливого моменту виведення товару, що забезпечить отримання найбільшого прибутку при виході товару на ринок ще до появи підприємств-конкурентів, разом або після. Прийняття управлінських рішень в таких умовах характеризується високим рівнем невизначеності та ризику, які можуть змінюватися як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі підприємства. Для прийняття найбільш оптимальних управлінських рішень за різних умов стану ринку в процесі підготовки виведення на нього нового товару, що забезпечить максимальний прибуток, вважаємо доцільним використовувати математичну теорію ігор.

На прикладі діяльності ПрАТ «Кераммаш» проведено дослідження з вибору найбільш оптимальної стратегії виходу на ринок нового продукту, що максимізує найбільший прибуток у конкурентній боротьбі. Серед основних конкурентів ПрАТ «Кераммаш» виділено підприємство НК «Теплохимвонтаж» м. Старий Оскол, Російська Федерація, що виробляє аналогічну продукцію. Серед останніх розробок ПрАТ «Кераммаш» піч електрична конвеєрна ТермоМастер-КО-10.40.1/961, яка ще не була представлена на ринкових сегментах, проте розробка пройшла попередні етапи з виробництва досвідного

зразку. Аналогічна за властивостями є розробка такого продукту на підприємстві НК «Теплохиммонтаж», яке також планує вийти з ним на ринок.

В результаті рішення математичної задачі на основі запропонованого статистичного методу вибору оптимальної стратегії виведення нового товару на ринок, в основі якого лежить оцінка критеріїв, що характеризують управлінські рішення, які найкращим чином забезпечують досягнення максимального виграшу для промислового підприємства в умовах ризику та невизначеності моменту початку конкурентної боротьби, обрано стратегію, яка є найчастіше рекомендованою, що робить рішення про вихід на ринок ПрАТ «Кераммаш» з ТермоМастер-КО-10.40.1/961 раніше за НК «Теплохиммонтаж» оптимальною з альтернативних.

Результати практичної реалізації запропонованих методів управління ризиками промислового підприємства та економічний ефект представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати реалізації заходів з управління ризиками ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш» за 2018р.

Обрані заходи	Витрати на реалізацію, тис. грн.	Зниження можливих втрат, тис. грн.
Покращення системи виявлення браку на початкових стадіях виробництва з метою зменшення витрат на виправлення браку	0	19
Оптимізація графіку профілактики обладнання	0	28
Вдосконалення системи планування з метою недопущення простоїв	0	66
Освоєння виробництва споріднених видів продукції	283	1688
Укладання довгострокових договорів зі споживачами	0	32

Загальні витрати на управління ризиками ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш» складають 283 тис. грн., а загальна економія 1834 тис. грн. Отже, загальний економічний ефект дорівнює 1551 тис. грн.

Моніторинг, виявлення та ідентифікація ризиків промислового підприємства можна вважати попереднім етапом з управління ризиками. Особливе завдання виникає на етапі їх оцінки, що дасть можливість визначити кількісні та якісні наслідки, що понесе підприємство в разі реалізації загроз. Оцінка ризиків дає можливість підготувати та ухвалити адекватні управлінські рішення відповідно до ситуації, що склалася. За результатами оцінки можна визначити пріоритетність в управлінні ризиками, порядку виділення грошових коштів на їх нівелювання та розробити програму дій з їх мінімізації або підтримання в поточному стані.

Тому в роботі розроблено підхід до проведення комплексної оцінки ризиків промислового підприємства та прийняття управлінських рішень на основі результатів оцінювання (рис. 5).

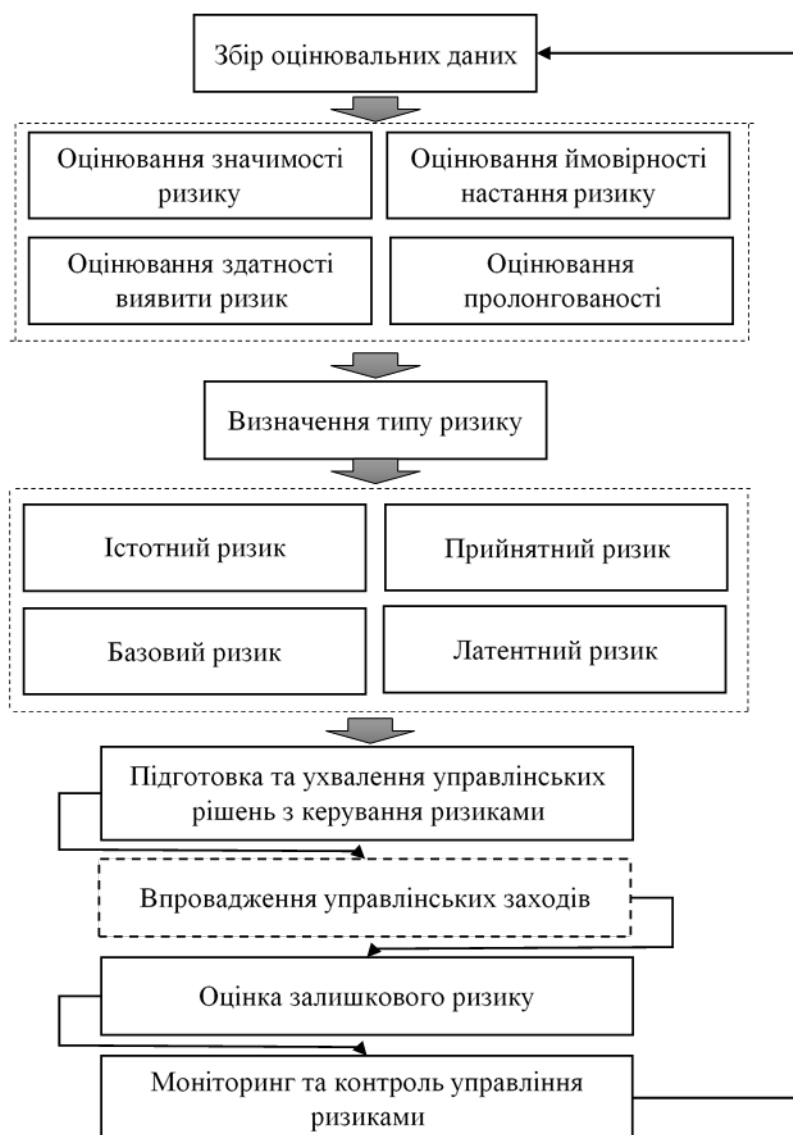

Рис. 5. Комплексна оцінка ризиків промислового підприємства та прийняття управлінських рішень на основі результатів оцінки

В основі запропонованого підходу лежить комплексна оцінка, яка включає значимість ризиків для підприємства, ймовірність реалізації, здатність контролювати та наслідки, які можуть проявитися у часі, що забезпечує визначення типу ризику, їх кількісний та якісний рівень впливу на діяльність підприємства та вибір адекватних управлінських рішень з їх виключення, скорочення або підтримки в поточному стані.

ВИСНОВКИ

В дисертаційній роботі запропоновано практичне вирішення наукового завдання щодо вдосконалення методів та підходів до управління ризиками промислових підприємств та обґрунтування рекомендацій стосовно підвищення стійкості функціонування промислового підприємства за різних умов функціонування.

Проведене дослідження дало можливість зробити такі висновки та пропозиції:

1. Доведено, що за важких фінансово-економічних умов господарювання, підприємства повинні знаходити сили й резерви для проведення інноваційної діяльності, такий шлях сприяє: посиленню адаптаційних можливостей до мінливих умов з мінімальними витратами; забезпечення виживання в нестабільних кризових ситуаціях та конкурентній боротьбі; покращенню ефективності функціонування та ін.

2. Розроблено блочно-ієрархічний підхід до побудови концептуальних положень управління ризиками на промисловому підприємстві, що виражається в декомпозиції складових методів, інструментів та моделей оцінки, аналізу, оптимізації та компенсації ризиків, що забезпечує прийняття максимально апроксимативних управлінських рішень з нівелювання наслідків настання подій, що робить ризики керованими. Застосування запропонованого підходу дозволить покривати максимальну кількість форм проявів ризиків

3. Для визначення типу ризику, їх кількісного та якісного масштабу впливу на діяльність підприємства та вибір адекватних управлінських рішень з їх виключення, скорочення або підтримки в поточному стані в роботі запропоновано підхід прийняття рішень з управління ризиками промислового підприємства на основі їх комплексної оцінки, яка включає значимість ризиків для підприємства, ймовірність реалізації, здатність контролювати та наслідки, які можуть проявитися в часі.

4. Управління ризиками промислового підприємства потребує врахування умов, в яких здійснюється його діяльність та цілей, які обумовлено цими умовами. Для вирішення цієї проблеми розроблено науково-методичний підхід щодо цілеорієнтованої оптимізації ризиків промислового підприємства, який базується на комплексі моделей співставлення цілей підприємства з умовами функціонування, співставлення наявних ресурсів з потребами та вибору методів управління ризиками відповідно обмеженням за цілями та ресурсами. Використання розробленого науково-методичного підходу дає можливість підприємству обрати найбільш ефективні методи з управління ризиками.

5. Встановлено, що управління промисловим підприємством в сучасних умовах потребує оцінки ризиків з врахуванням умов функціонування підприємства – звичайної діяльності, діяльності в умовах розвитку та діяльності в умовах кризи. Для вирішення цієї проблеми розроблено науково-методичний підхід, який базується на оцінці кількісних та якісних характеристик ризику, враховує особливості функціонування промислового підприємства в умовах звичайної діяльності, кризи або розвитку та використання якого забезпечує керівництво промислового підприємства інформацією, необхідною для розробки управлінських рішень з метою мінімізації ризиків.

6. Для ефективного управління ризиками в повному циклі їх прояву від ідентифікації загроз до контролю результативності впроваджених заходів з компенсації негативного впливу в дослідженні розроблено організаційне забезпечення управління ризиками на промисловому підприємстві, що регламентує розподіл відповідальності та повноважень між суб'єктами управління ризиками, методи їх комунікації та взаємодії.

7. В ході дослідження визначено, що одним з найважливіших етапів реалізації стратегії розвитку промислового підприємства є етап виведення нового товару на ринок, якому притаманна велика кількість ризиків, головні з яких зводяться до ризику втрати сприятливого моменту виведення товару, що забезпечить отримання найбільшого прибутку при виході товару на ринок ще до появи підприємств-конкурентів, разом або після. Тому в роботі запропоновано статистичний метод вибору оптимальної стратегії виведення нового товару на ринок, в основі якого лежить оцінка критеріїв, що характеризують управлінські рішення, які найкращим чином забезпечують досягнення максимального виграшу для промислового підприємства в умовах ризику та невизначеності моменту початку конкурентної боротьби.

8. Визначено, що такі функції управління як моніторинг, виявлення та ідентифікація ризиків промислового підприємства можна включити в попередній етап з управління ризиками, проте, особливе завдання виникає на етапі оцінки ризиків, що дасть можливість визначити кількісні та якісні наслідки, що понесе підприємство в разі настання загроз. Оцінка ризиків дає можливість підготувати та ухвалити адекватні управлінські рішення відповідно до ситуації, що склалася. За результатами оцінки стає можливим визначити пріоритетність в управлінні ризиками, порядку виділення фінансових коштів на їх нівелювання та розробити програму дій з їх мінімізації або підтримання в поточному стані.

9. Для визначення типу ризику, їх кількісного та якісного масштабу впливу на діяльність підприємства та вибір адекватних управлінських рішень з їх виключення, скорочення або підтримки в поточному стані в роботі запропоновано підхід прийняття рішень з управління ризиками промислового підприємства на основі їх комплексної оцінки, яка включає значимість ризиків для підприємства, ймовірність реалізації, здатність контролювати та наслідки, які можуть проявитися в часі.

10. На базі підприємств промисловості галузі машинобудування проведено апробацію розроблених у дисертації науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління ризиками та невизначеністю в процесі діяльності. Запропонований комплекс управлінських заходів дозволяє оптимально провести розподіл ризиків промислового підприємства при встановлених обмеженнях та за різних умов функціонування.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1.1. Монографії:

1. Фалович В.А. Концептуальні підходи до управління ризиками на промислових підприємствах / В.А. Фалович, Г.В. Ціх, М.М. Тиммошик // Економічні, соціальні та психологічні аспекти сучасних маркетингових технологій: кол.моногр. – Тернопіль: 2019. – С.172-182.

1.2. *Публікації у наукових фахових виданнях України, у виданнях, які включені до міжнародних науково-метричних баз даних, та в наукових періодичних виданнях іноземних держав:*

2. Тимошик М.М. Цілеорієнтована оптимізація ризиків промислового підприємства. / М.М. Тимошик. // Схід. – грудень 2015. Вип.№8(140). – С. 74-78. (0,6 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Ulrich's Periodicals Directory (США), BASE (Німеччина), РІНЦ (Росія), EBSCO (США), Philosophy Documentation Center, Index Copernicus (Польща), WorldCat, Directory of Open Access Journals (Швеція), Google Scholar (США).**)

3. Тимошик М.М. Особливості розвитку ринкового сегменту internet-реклами в Україні / Н.С. Тимошик, М.М. Тимошик. // Глобальні та національні проблеми економіки – електронне наукове фахове видання – 2017, - С. 276-279. (0,23 друк. арк., особистий внесок автора: 0,13 друк. арк., запропоновано рекомендації щодо розвитку). (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США).**)

4. Тимошик М.М. Оцінювання ризиків промислового підприємства в різних умовах функціонування. /М.М. Тимошик. // Вісник Одеського національного університету ім. Мечникова. – 2018. Том 23 Випуск 6 (71). – С. 94-100. (0,41 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США).**)

5. Тимошик М.М. Управління стратегічним розвитком промислового підприємства при виведенні нового товару на ринок в умовах ризику та невизначеності. /М.М. Тимошик. // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. Випуск 6 (17). – С. 369-375. (0,82 друк. арк.).

6. Тимошик М.М. Концептуальні положення управління ризиками на промисловому підприємстві. / М.М. Тимошик // Економіка і управління – науковий журнал. – Київ: Європ. універ., 2018. Вип.№2 (80). – С. 37-40. (0,41 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)**)

7. Тимошик М.М. Організаційне забезпечення управління ризиками промислового підприємства. / М.М. Тимошик. // Економіка і управління – науковий журнал. – Київ: Європ. універ. 2018. Вип.№3 (81) — С. 37-40. (0,41 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США).**)

8. Тимошик М.М. / Стан сучасного рекламного ринку в Україні. / М.М. Тимошик. // Галицький економічний вісник. – Тернопіль, ТНТУ, 2017 Том 52, Випуск – 10, 2017 – С. 119-125. (0,41 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Google Scholar (США).**)

9. Тимошик М.М. Класифікація видів ризику діяльності промислових підприємств / М.М.Тимошик. // Приазовський економічний вісник. – 2018. Вип. 6(11). – С.308-313. (0,41 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США).**)

2. *Опубліковані праці апробаційного характеру:*

10. Тимошик М.М. Прийняття рішень з управління ризиками промислового підприємства. / М.М.Тимошик.// *Державне управління в контексті адміністративної реформи: Всеукраїнська науково-практична конференція.* (Маріуполь, Україна, 8 грудня 2015). – Маріуполь: Донецький державний університет управління, 2015 – С. 129-132 (0,09 друк. арк.).

11. Тимошик М.М. Управління стратегічним розвитком промислового підприємства в умовах ризику Ресурсне забезпечення розвитку промислових підприємств. / М.М.Тимошик.// *Державне управління в контексті адміністративної реформи: Всеукраїнська науково-практична конференція.* (Маріуполь, Україна, 25 Травень 2017). – Маріуполь: Донецький державний університет управління, 2017 – С.347-349. (0,08 друк. арк.).

12. Tymoshyk M. Specific of risk management / M. Tymoshyk // *Management and development trends – 2018: VIII International Scientific Conference (Bangkok, September 20, 2018): [2 parts]. Volume II, Part 1 – Bangkok: Pathumwan Institute of Technology, 2018. P. 13-15. (0,15 друк. арк.).*

13. Тимошик М. Сутність управління ризиками промислового підприємства. / М.Тимошик. // *XXIV Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти».* – Київ: Вид-во Європейського університету, 2018. С.143-145. (0,05 друк. арк.).

14. Тимошик М.М. Тенденції діяльності міжнародного фінансового ринку: наслідки для України / М.М.Тимошик // *Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 12 травня 2018 року) / Східноукраїнський інститут економіки та управління.* – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2018., - С. 106 – 109. (0,05 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Тимошик М.М. Формування системи управління ризиками промислових підприємств. – кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). ДВНЗ Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2019.

У дисертації запропоновано авторське розуміння сучасних передумов і перспективних напрямків формування системи управління ризиками промислових підприємств, що забезпечує високу ефективність діяльності підприємств промисловості в умовах невизначеності, розроблено рекомендації щодо удосконалення процесів оцінювання ризиків промислових підприємств в різних умовах функціонування. Досліджено багатоаспектність наукових поглядів на визначення та змістовне наповнення наукових понять та категорій, пов'язаних з теорією управління ризиками діяльності підприємств та методичних підходів проведення аналізу, оцінки та оптимізації розподілу ризиків промислового підприємства при встановлених обмеженнях.

Розроблено блочно-ієрархічний підхід до побудови концептуальних положень управління ризиками на промисловому підприємстві, що виражається в декомпозиції складових методів, інструментів та моделей оцінки, аналізу, оптимізації та компенсації ризиків, що забезпечує прийняття максимально апроксимативних управлінських рішень з нівелювання наслідків настання подій, що робить ризики керованими. Запропоновано комплекс заходів та методичних підходів з реалізації та впровадження концепції управління ризиками промислових підприємств, що забезпечить покриття максимальної кількості форм проявів ризиків за різних умов функціонування підприємств.

Ключові слова: підприємство, ризик, управління, оцінка, оптимізація, розподіл, система, невизначеність, розвиток, діяльність.

АННОТАЦІЯ

Тимошик М.М. Формирование системы управления рисками промышленных предприятий. - квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). ВУЗ Тернопольский национальный технический университет им. И. Пулюя. - Тернополь, 2019.

В диссертации обосновано авторский подход к пониманию современных предпосылок и перспективных направлений развития методологии управления рисками промышленных предприятий, разработаны рекомендации относительно совершенствования методов и подходов к управлению рисками, присущих основным видам деятельности предприятий промышленности при разных условиях функционирования во внутренней и внешней среде.

В ходе проведения диалектического анализа понятийного аппарата категорий «риск», «управление рисками» в контексте деятельности промышленных предприятий, определено, что под управлением рисками промышленного предприятия следует понимать процесс выявления, идентификации, оценки и на этой основе оптимизации рисков деятельности предприятия в зависимости от целей деятельности: поддержка текущего уровня функционирования, внедрения мер по нивелированию влияния и последствий кризиса или в условиях использования благоприятных возможностей для развития.

Для повышения устойчивости функционирования промышленного предприятия и повышения эффективности управления изменениями и адаптацией в работе предложено блочно-иєрархический подход к построению концептуальных положений управления рисками на промышленном предприятии, выражающийся в декомпозиции составляющих методов, инструментов и моделей оценки, анализа, оптимизации и компенсации рисков, что обеспечивает принятие максимально апроксимативных управленческих решений по нивелированию последствий наступления событий, что делает риски управляемыми.

Предложено осуществлять оценку рисков путем комбинирования количественного и качественного анализа. При качественном анализе устанавливается, на какую именно сферу промышленного предприятия распространяется риск, какие факторы влияния, связанные с его возникновением. Количественный анализ рисков дает возможность установить их иерархию (путем декомпозиции рисков до уровня элементарных событий), оценить размер расходов и вероятность наступления события риска.

Разработан научно-методический подход к оценке рисков промышленного предприятия в различных условиях функционирования, основанный на комбинировании количественной и качественной оценки рисков, что дает возможность учесть особенности рисков при функционировании промышленного предприятия в условиях обычной деятельности, в условиях кризиса и условиях развития. Использование этого подхода дает основания для разработки решений по управлению рисками промышленного предприятия.

Предложен подход к оптимизации рисков промышленного предприятия, который осуществляется с использованием трех моделей обработки первичных данных, обеспечивающий формализованную обработку и обоснование выводов о мерах по оптимизации рисков: модель сопоставления целей предприятия с условиями функционирования и типичными рисками для этих условий; модель сопоставления имеющихся ресурсов с потребностями; модель выбора методов управления рисками.

Обосновано, что задачей оптимизации рисков на промышленном предприятии является определение, какой именно метод управления является наиболее целесообразным с учетом текущих условий функционирования предприятия, его целей и имеющихся ресурсов. Для этого осуществляется оптимизация по критерию максимизации эффекта от достижения целей промышленного предприятия с одновременным ограничением по размеру рисков и по типам рисков, которые предприятие может обработать. Максимизация эффекта от достижения целей осуществляется в разрезе задач, которые расшифровывают цели промышленного предприятия.

Для определения оптимальной комбинации приемлемых стратегий управления рисками (отказ, снижение, передача, принятие или частичная реализация), совокупная ожидаемая полезность которых от внедрения является максимальной, в работе разработан подход оптимизации рисков на промышленном предприятии, который сводится к выбору лучших стратегий управления рисками среди альтернативных при установленных ограничениях по времени и стоимости реализации, в основе которого лежит модель линейного динамического программирования.

Ключевые слова: предприятие, риск, управление, оценка, оптимизация, распределение, система, неопределенность, развитие, деятельность.

ANNOTATION**Tymoshik MM Formation of risk management system for industrial enterprises. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.**

Dissertation for getting academic degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 - Economics and management of enterprises (by types of economic activity). Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2019.

The author's understanding of modern preconditions and perspective directions of the formation of the risk management system of industrial enterprises is proposed in the dissertation, which ensures high efficiency of the activity of enterprises of the industry under uncertainty conditions; recommendations for improving the processes of risk assessment of industrial enterprises in different operating conditions are developed. The multidimensionality of scientific views on the definition and content content of scientific concepts and categories related to the theory of risk management of enterprises and methodological approaches for conducting analysis, estimation and optimization of risk distribution of an industrial enterprise under the established constraints is researched.

A block-hierarchical approach to constructing conceptual positions of risk management at an industrial enterprise is developed, which is expressed in the decomposition of constituent methods, tools and models of assessment, analysis, optimization and compensation of risks, which ensures the adoption of maximum approximative management decisions to minimize the consequences of occurrence of events, which makes the risks guided. A set of measures and methodical approaches is proposed for implementation and implementation of the concept of risk management of industrial enterprises, which will ensure coverage of the maximum number of forms of manifestations of risks in different conditions of operation of enterprises.

Keywords: enterprise, risk, management, evaluation, optimization, distribution, system, uncertainty, development, activity.

Підписано до друку 11.03.2019. Формат 60×90, 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Умовно-друк. арк. 0,9. Наклад – 100 прим.
Замовлення № 110319

Друк ФОП Паляниця В. А.
Свідоцтво ДК №4870 від 20.03.2015 р.
м. Тернопіль, вул. Б. Хмельницького, 9а, оф.38.
тел. (0352) 528-777.